

Kapitel 1

Hvad er økonomi?

1. Videnskaben om rigdom

Der findes flere korte, men alle meget lidt sigende, forklaringer af ordet økonomi. Det stammer fra græsk, hvor det betyder husholdning; moderne økonomi har dog ikke meget med højere kogekunst at gøre. Man har forsøgt at beskrive økonomi som læren om udnyttelse af ressourcer til at tilfredsstille menneskelige behov, og hvis man synes, at den forklaring giver noget, så er det jo fint. Men man kan også undvære overskrifterne og i stedet se lidt nærmere på indholdsfortegnelsen, den fortæller i grove træk, hvad man i dag diskuterer under fællesbetegnelsen økonomi.

Interessen for den økonomiske videnskab kan i sidste ende spores tilbage til det naturlige ønske hos enhver om at blive rig, helst uden at bestille noget. Dermed være ikke sagt, at studiet af økonomi også vil hjælpe en til at blive rig, for det vil det nok ikke. Men det har ikke desto mindre været drivkraften bag de studier og overvejelser, der har ført til den økonomiske videnskab, som den ser ud idag¹.

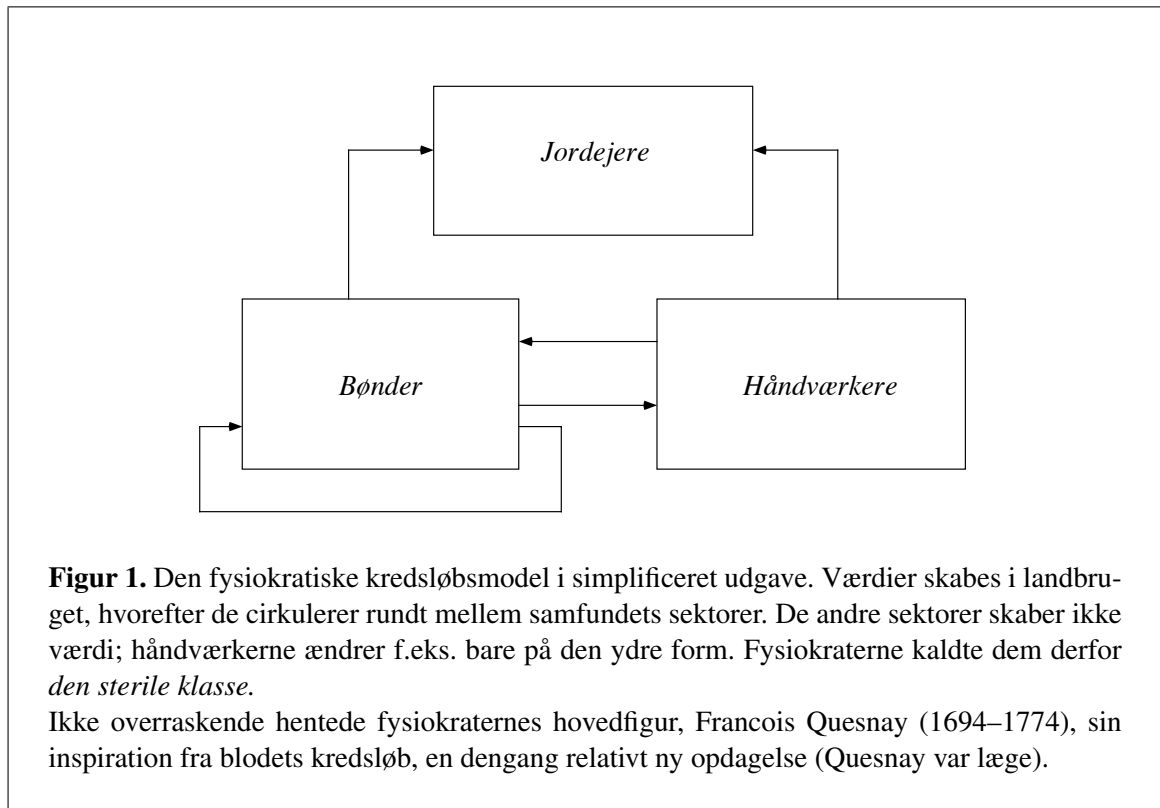
Selvom økonomien ikke giver svar på, hvordan man hurtigt bliver rig – den kan til nød give et fingerpeg om, hvordan man undgår at blive fattig altfor hurtigt – så kan den svare på så meget andet. Disse mange resultater, hele den vidensbygning, der så at sige er fremkommet som et ikke særlig ønsket biprodukt af den umættelige søgen efter rigdom, kan være lidt svær at få sat i system. Det vil vi derfor bruge dette indledende kapitel til.

2. Om rigdommens væsen: Hvad er værdi?

Ønsker man at blive rig, gælder det om at få fat på noget værdifuldt og til gengæld holde sig fra, hvad der er værdiløst. Men for at leve efter denne regel må på forhånd vide, hvad der betinger, at noget er værdifuldt; typisk er det jo for sent at bemærte sig værdierne, når alle kender dem. Det er derfor ikke så overraskende, at *værditeorien*, læren om hvad der betinger

¹Ønsket om hurtigt tjente formuer har iøvrigt sat sig andre varige spor: Seksten- og syttenhundredtallets fallerede adelsmænd, der forsøgte at genskabe den brugte formue ved spil og derfor begyndte at overveje tilfældighedsspil videnskabeligt, skabte den moderne sandsynlighedsregning og statistik. Men de skabte sig som regel ikke personlig rigdom.

værdi, er fundamental for den økonomiske videnskab. Det var den ihvertfald i starten, og det er den for så vidt stadig, selvom man, som vi vil se, idag er lidt forsigtig i ordvalget.

Det mest umiddelbare bud på, hvad rigdom er, nemlig formue i guld, sølv og lignende, kunne ikke bruges i længden, for der var mange åbenbare beviser på, at guld i sig selv ikke er rigdom. Spaniernes indsamling af Amerikas guld og sølv bragte ikke rigdom med sig, men stagnation og forfald. Flere penge førte til højere priser².

Der er tradition for at se ned på den tids økonomiske politik, den såkaldte *merkantilisme*, der fixerede på at skaffe guld til landet, noget som kunne opnås ved at grave det op af undergrunden (hvis det da fandtes), stjæle det fra nabolandene under krig (en noget risikabel udvej, for man kan jo også tabe en krig), eller ved at sælge varer til omverdenen mod betaling i guld. Det er nok lidt for letkøbt at være hånlige. Dels lever samme tankegang i bedste velgående, vi er stadig glade for overskud på betalingsbalancen, ofte uden rigtig at have overvejet hvorfor. Og dels havde merkantilisterne, eller ihvertfald nogle af dem, en mere raffineret bagtanke, som gik i retning af at lette pengecirkulationen og forbedre kreditmulighederne, hvillket på sin side skulle fremme investeringerne og dermed produktionen i landet, noget som vi skal vende tilbage til langt senere.

²Dette førte til den såkaldte *kvantitetsteori* for penge: Fordobling af mængden af penge, som cirkulerer i samfundet, fører til fordobling af prisniveau og intet andet

3. Økonomien som kredsløb

Hvis værdi ikke kan sættes lig med en eller anden uforanderlig beholdning af guld, så må den være frembragt. Spørgsmålet er så, hvad der egentlig frembringer værdi. Det har der, som man kan tænke sig, været flere svar på.

Et af de banebrydende forslag blev fremsat af *fysiokraterne* i 1700-tallets Frankrig, som – forbavsende moderne – mente, at det kun var naturen, der var i stand til at lave ny værdi. Al efterfølgende indsats var blot en ændring af værdiens form, uden tilføjelse af noget nyt. Værdien dannedes i landbruget, indeholdt i landbrugets produkter, og efterfølgend aktivitet var så en opdeling af den skabte værdi mellem befolkningsgrupperne i samfundet.³

Undervejs får vi her et vigtigt redskab til forståelse af økonomisk aktivitet, nemlig opfattelsen af denne som et *kredsløb*: Landbruget afleverer sine produkter til jordejerne og håndværkerne (som betaling for brug af jord og af redskaber), og jordejerne får leveret forarbejdede varer til gengæld.

Indbygget i denne lille model af et samfund er også en forklaring af *indkomstfordelingen*: Man ser, hvorledes værdierne, der kommer til verden i landbruget, ender rundt om i samfundet. Historiens indhold skal ikke opholde os her. Pointen er, at forklaring af ét økonomisk fænomen gerne trækker andre med sig, og selvom den første måske var forkert, kan den næste godt være rigtig.

Fysiokraternes kredsløbsmodel er grundstenen til vore dages input-output-tabeller, der igen er rygraden i nationalregnskabsopgørelserne. Alt det kom dog først 200 år senere, iøvrigt efter en omvej over Marx, der genopdagede dem efter 100 års glemsel). I samtiden fik de betydning ved den øgede interesse for landbrugets produktionsvilkår, der f.eks. herhjemme mandede ud i landboreformerne 1986–88. På det tidspunkt var de dog ved at være passé; andre tankeretninger var dukket op.

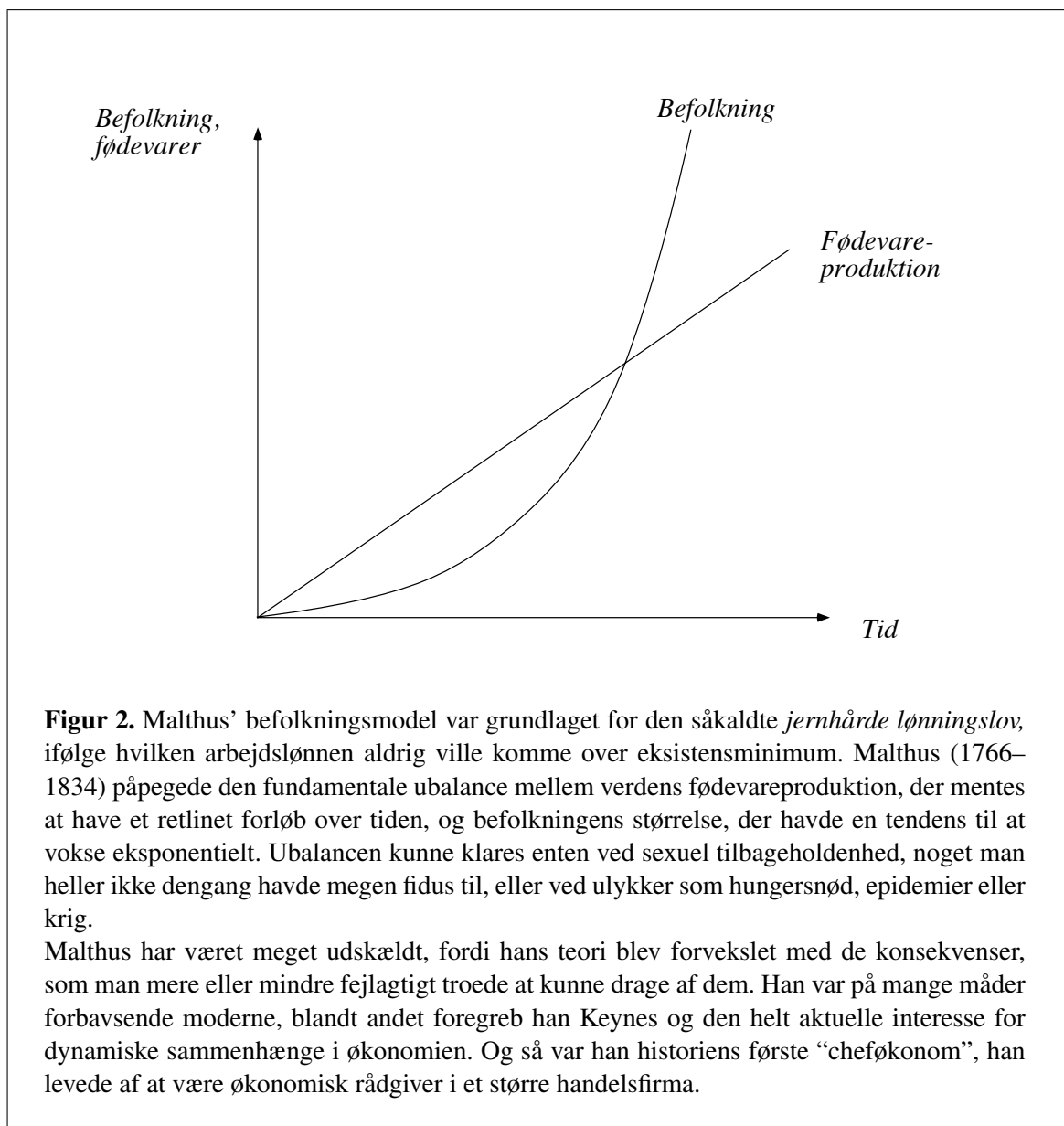
4. Pris- og markedsmekanismen

Det rimelige i at tilskrive jorden og kun denne evnen til at skabe værdi måtte nødvendigvis komme under tvivl med fremkomsten af en stadig mere betydningsfuld industrisektor, og det førte til den *liberalistiske* tankeretning med en noget anden forklaring på kilden til værdi, nemlig *arbejdsdelingen* eller mere generelt menneskeligt arbejde.

Liberalisternes opmærksomhed på arbejdsdeling – det, at der kommer mere ud af det, hvis man specialiserer sig i hvert sit lille hjørne af produktionen – førte til interessen for

³Tanken om et bestemt værdiskabende erhverv, hvis produkter så videre forarbejdes af alle de øvrige, kan genfindes idag, ofte iklædt ideologisk mystik, hvorefter det kun er private erhverv, og endda kun private eksport-erhverv, der skaber værdierne “til os allesammen”.

markedet med køb og salg af varer, hvor denne arbejdsdeling i sidste ende koordineres. Det smarte ved markedet er, at det får alle de mange helt egoistiske beslutninger til at gå op i en højere enhed, der, som vi skal se senere, faktisk kan siges at være til samfundets gavn. Man talte dengang om en “usynlig hånd”, der førte alle de selvcentrerede aktører ind i et positivt socialt fællesskab. Idag vil man være lidt mere forbeholden, men pointen kan stadig bruges, og meget af den aktuelle diskussion af “markedsorientering” kan ses at have hentet sit tankegods fra dengang (somme tider uden rigtig at have taget de mellemliggende 200 års videreudvikling med).

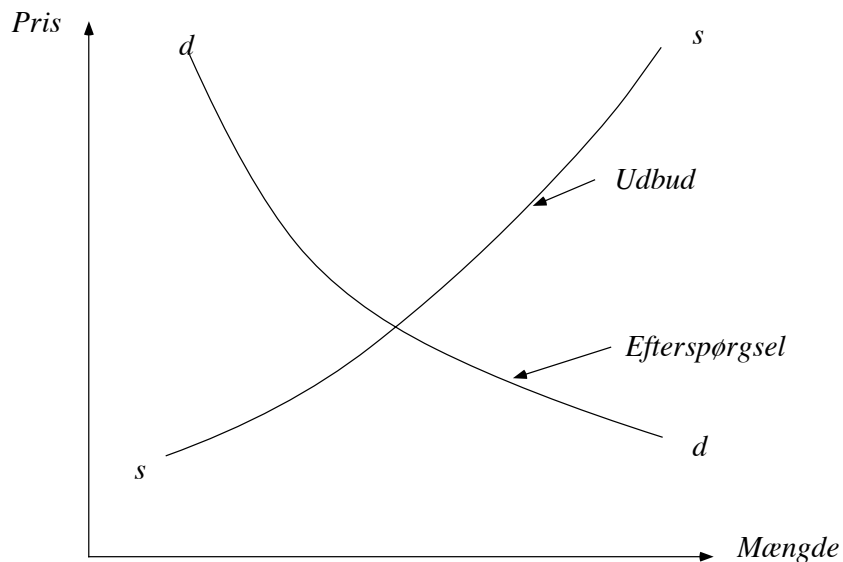
Når markedet virkede så godt (stadig ifølge liberalisterne), var det fordi der var *konkurrence*. Denne konkurrence om at sælge mest og billigst havde andre konsekvenser, blandt andet for indkomstfordelingen i samfundet, der dengang som nu var noget, man interesserede sig varmt for. Hvis man opdeler befolkningen i tre grupper, nemlig arbejdere, virksomhedsledere og formueejere, og funderer over, hvor den skabte værdi så vil ende, kan man argumentere som David Ricardo (1772–1823):

Værdien vil ikke ende hos arbejderne, for her gælder ifølge liberalisterne den såkaldte *jernhårde lønningslov*: Hvis lønnen stiger over eksistensminimum, så formerer arbejderne sig i et sådant omfang, at de konkurrerer lønnen tilbage igen. Det bliver heller ikke virksomhedslederne, der samler værdierne til sig, for de konkurrerer indbyrdes om kapital til at drive forretning med, og dermed presser de renteniveauet i vejret. Alt i alt ender hele gevinsten hos de passive jordejere, der ingen indsats gør. Et godt økonomisk ræsonnement: Man tager en bid økonomisk viden fra hvert sit delområde og kombinerer dem til noget, som man ikke kunne have sagt sig selv i forvejen, og som er yderst relevant for ens forståelse af samfundet. At det så ikke kom til at passe, bør ikke tage glæden fra os i denne sammenhæng, for det så bestemt rigtigt ud i en lang årrække.⁴

5. Værdi eller pris?

Tanken om menneskeligt arbejde som kilde til al værdi har en vis tiltrækning, idet den placerer os selv så at sige i begivenhedernes centrum. Men der var nu også lidt svage punkter, og man talte meget om paradokset med diamanter, som det ikke kræver meget arbejde at samle op fra jorden (hvis man vel at mærke først har fundet dem), men som er særdeles værdifulde. Her kunne akademisk spidsfindighed redde tegningen for en tid, for måske var det afgørende ved værdibestemmelsen ikke den mængde arbejde, der faktisk var brugt på produktionen af varen, men den arbejdsbesparelse, som køberen opnår ved ikke at skulle lave den selv. Men det kiksede for arbejdsværdilæren, da logikken i teorien blev brugt kreativt af Karl Marx (1818–1883): Når al værdi kan måles ved det arbejde, der er lagt i at producere det, må også arbejdet, som frembringer værdi, have en værdi, nemlig værdien af hvad der medgår til at holde arbejderen i live. Forskellen mellem produktets værdi og arbejdets værdi er *mer-værdi*, som virksomhedsejeren tilegner sig. Igen et eksempel på et økonomisk ræsonnement: Man tager et par almindeligt anerkendte præmisser, som i dette tilfælde arbejdsværdilæren, og benytter dem til at vise noget, som man ikke helt havde forudset, men som bestemt fik konsekvenser for, hvordan man anskuede verden.

⁴Ricardo, der som tidens typiske videnskabsmand var “gentleman” i den forstand at han selv tjente sine penge, var succesfuld som børsrådgiver, og han var konsekvent i den forstand, at han investerede sin formue i landbrugsjord.

Figur 3. Prisbestemmelse ved udbud og efterspørgsel. Kurven dd angiver efterspørgslen – ved hver given pris (den lodrette akse) vil forbrugernes ønsker om varekøb ialt summe op til en vis størrelse, der er afsat vandret. Tilsvarende vil producenterne afhængigt af prisen bringe en vis mængde varer på markedet, hvad der giver os udbudskurven ss . At kurverne har den angivne form, vil vi senere vende tilbage til.

Sådan set er det lidt bagvendt, at vi afsætter pris opad og mængde udad, men det er en tradition, som skyldes en af neoklassikerne, Alfred Marshall (1842–1924), der var aktiv som universitetslærer i en menneskealder, og hvis lærebøger blev brugt langt op i det 20. århundrede. Marshall opfattede efterspørgslen den anden vej, set fra sælgerens synspunkt: Hvis jeg har sat en given mængde til salg, hvad skal så prisen være? Senere generationer har foretrukket en anden, mere abstrakt tilgang, som ser på senere.

Efter at have set en så intelligent anvendelse af deres teori brød liberalisterne sig ikke længere om den. Udaf en række forskellige forsøg på at redde, hvad reddes kunne, af værditeorien, groede den såkaldte *neoklassiske* skole fra omkring 1870 og derefter, og den har dannet grundlaget for den moderne økonomis behandling af værdi: Kort fortalt droppes værdi-begrebet, så at man ikke længere søger efter en indbygget *værdi* i varerne, men i stedet ser på, hvordan varens *pris* fremkommer. Værditeorien er dermed blevet til pristeori. Undervejs har man også givet afkald på simple forklaringer; priser bestemmes ved et kompliceret samspil mellem forbrugernes ønsker og producenternes muligheder. Det skal vi bruge kapitel 2 til at forklare.

Løsningen af problemet om værdiens natur gik således mest ud på at snakke om noget andet, et ikke helt ukendt fænomen i videnskaberens udviklingshistorie, men det førte også

til, at man fik øjnene op for, at tingene ikke stod helt så godt til, som man havde troet og doceret. Markedet og konkurrencen løste alligevel ikke alle økonomiske problemer. Dels var der ikke altid helt så meget konkurrence, som man kunne ønske, dels var der dukket andre fænomener op, som forstyrrede billedet. Det er den offentlige sektor, der begynder at spøge omkring det tyvende århundredes start, opstået af behovene for at holde styr på en samlet regering i tilfælde, hvor produktionen af en vare påvirker andres dagligliv på anden måde end blot ved dens køb og salg, måske negativt som ved arbejdsulykker og forurening, måske positivt som biavlernes bier, der øger naboens frugtproduktion.

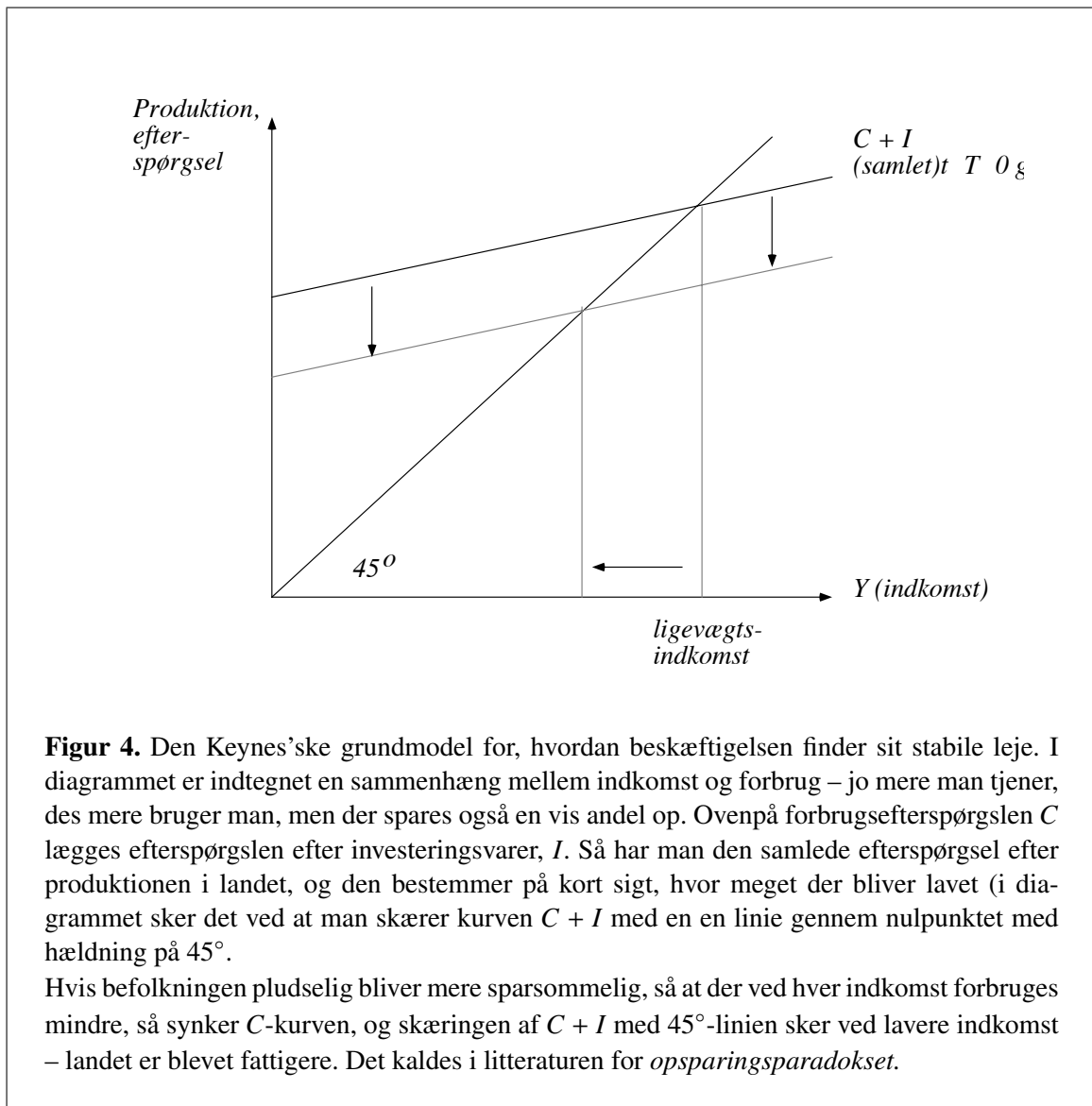
Disse ting kan løses, men det må ske ved et brud med århundredets teoretiske kongstanke, den frie markedsmekanisme kun fulgt op af politi og velgørenhed. Til at klare skævhederne behøves regulering, herunder f.eks. afgifter, og der behøves også indkomstskat, der samtidig kan bruges til at lave om på indkomstfordelingen – den havde man jo aldrig rigtig fået styr på.

6. Staten som ambulancetjeneste

Når det først er accepteret, at det offentlige kan træde til for at afhjælpe markedsmekanismens skævheder i det små – forhindre monopoler i at opstå, afbøde skævvridninger af gensidig økonomisk påvirkning osv. – er der ikke så langt till ideen om en offentlig indsats også i det store – til sikring af beskæftigelse, almindelig velstand, eller, som man siger idag, intern og ekstern balance.

Her var der et problem, som pudsigt nok er kommet tilbage i de senere år – nemlig at det er svært at gøre noget ved et fæ nomen, som man ikke mener er til stede. Således med arbejdsløshed: Man har møjsommeligt lært sig, at markeder, herunder markeder for de forskellige typer af arbejdskraft, finder en balance mellem udbud og efterspørgsel ved en passende pris. Så hvis man er arbejdsløs, må det være et kort øjebliksbillede, mens man er på vej fra et gammelt til et nyt job (fænomenet går under betegnelsen *friktionsarbejdsløshed*). Eller der kan være skabt en kunstig ubalance ved at fagforeningerne holder prisen oppe, og det må staten så skride ind mod med politi og sabler. Men permanent arbejdsløshed er der ikke plads til i billedet.

Det kunne der imidlertid blive, hvis billedet ændredes en smule, eller egentlig blot hvis man antager, at øjebliksbilledet ovenfor ikke varer et sekund, men en måned, et kvartal eller måske et år. Så får det jo alligevel betydning, hvad der sker imens, inden markederne tilpasser sig, for det kan meget vel tage lang tid.

Figur 4. Den Keynes'ske grundmodel for, hvordan beskæftigelsen finder sit stabile leje. I diagrammet er indtegnet en sammenhæng mellem indkomst og forbrug – jo mere man tjener, des mere bruger man, men der spares også en vis andel op. Ovenpå forbrugsefterspørgslen C lægges efterspørgslen efter investeringsvarer, I . Så har man den samlede efterspørgsel efter produktionen i landet, og den bestemmer på kort sigt, hvor meget der bliver lavet (i diagrammet sker det ved at man skærer kurven $C + I$ med en en linie gennem nulpunktet med hældning på 45°).

Hvis befolkningen pludselig bliver mere sparsommelig, så at der ved hver indkomst forbruges mindre, så synker C -kurven, og skæringen af $C + I$ med 45° -linien sker ved lavere indkomst – landet er blevet fattigere. Det kaldes i litteraturen for *opsparingsparadokset*.

Dermed er der åbnet for den Keynes'ske makroøkonomi, som regerede det meste af den økonomiske videnskab fra sidst i 1930'erne og til sidst i 1960'erne. Staten får nu også en rolle at spille i sikringen af beskæftigelsen, der på det korte sigt kan være permanent for lav, fordi befolkningen har for små indkomster til at købe de varer, hvis produktion kunne få alle i beskæftigelse. Samfundet hiver sig selv på ved hårene gennem at staten køber varer ind hos borgerne, de får da lyst til større forbrug og køber mere, og så fremdeles.

Egentlig er der en del kontinuitet i udviklingen af den økonomiske videnskab. Der er slet ikke langt fra liberalisternes tanker om indkomstens fordeling der førte til samling af rigdommen hos de passive formueejere, og til de problemer, som den Keynes'ske model blev et svar på: I løbet af 1. verdenskrig havde staterne lånt store summer af borgerne, og priserne var gået op. Efter krigen ville man tilbage til det gamle guldbaserede pengevæsen, og så måtte

priserne ned. Prisfaldet sendte formuer fra de erhvervsaktive over til formueejerne, hvor de var relativt uvirksomme, og den økonomiske aktivitet gik i stå. Viljen var måske god nok, hensynet til at sikre en stabil opsparing, der ikke skulle udhules af inflation. Men resultatet blev katastrofalt, og den Keynes'ske skepsis overfor småsparerne (se figur 4) er forståelig.

I lyset af erfaringen fra de gode år efter anden verdenskrig var man optimistisk nok til at tro, at økonomerne havde nået en ny indsigt i et harmonisk billede af hele økonomiens funktion, den såkaldte *neoklassiske syntese*: I det små, på de enkelte markeder, vil markedsmekanismen sikre harmoni og korrekt fordeling af produktion og forbrug, og på samfundsplan vil en passende statslig politik sikre fuld beskæftigelse. Alt er således i orden i denne den bedste af alle verdener.

7. Men kan man overhovedet føre økonomisk politik?

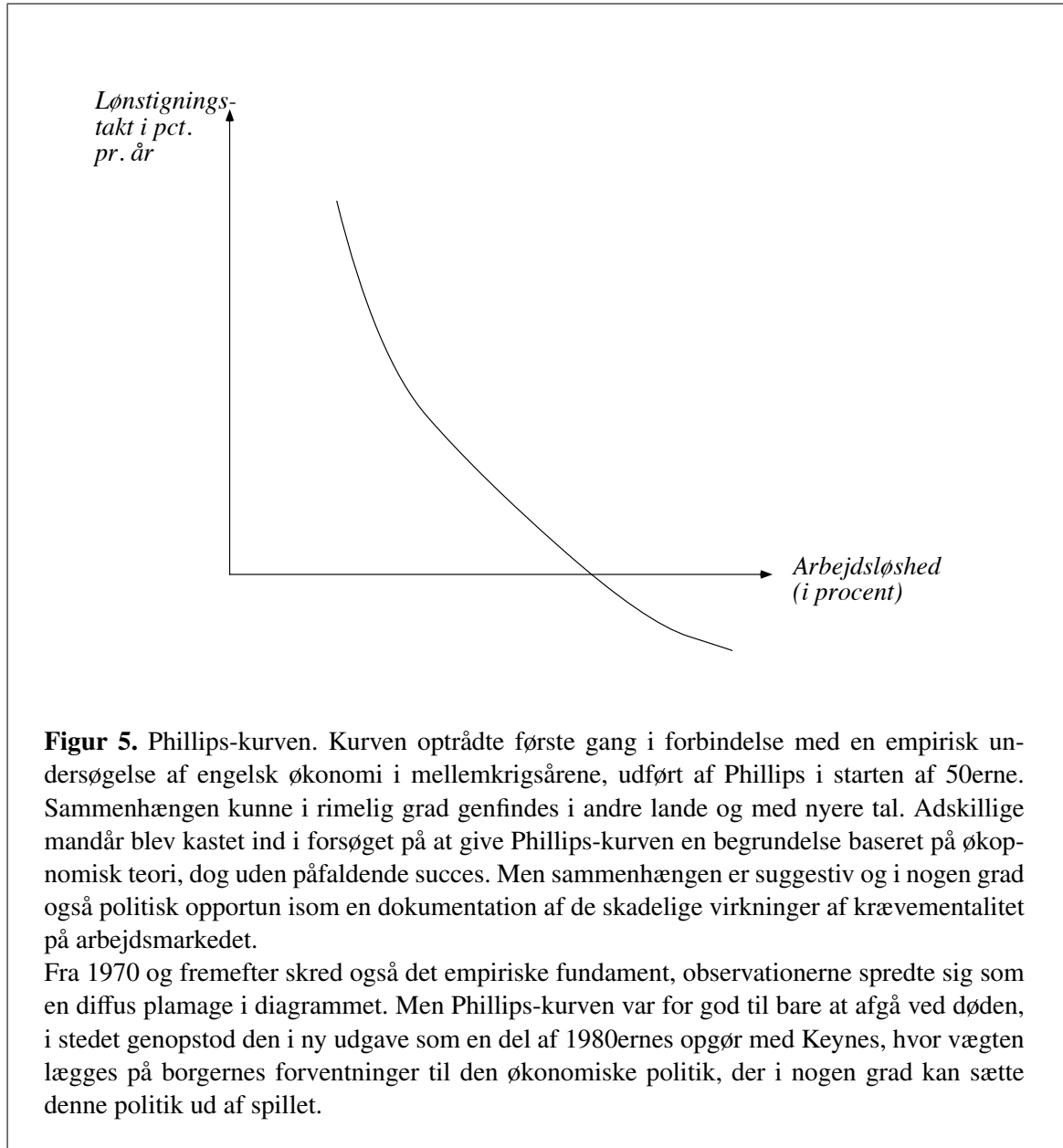
Som i den virkelige verden var der heller ikke fred længe i den økonomiske teoriverden. Forståelsen af ét fænomen sætter ofte den manglende forståelse af en række tilgrænsende fænomener i et så meget skarpere lys, og før eller senere vil man støde på noget, der ikke er helt korrekt i ens tidligere viden, der så begynder at smuldre.

Således også her. Allerede i den Keynes'ske makroøkonomis velmagtsdage var man begyndt at blive urolig over fænomenet inflation. Det kunne man ganske vist godt give en forklaring på med den viden, man havde, men den forklaring knyttede inflationen til fuld, ja endda overfuld beskæftigelse, således at inflation blev et slags velstandsproblem. Det passede ikke helt med virkeligheden, idet f.eks. i efterkrigsårene havde både betydelig arbejdsløshed og inflation. Hvad nu?

Der fulgte en række forslag, mere eller mindre overbevisende. Da dette (næsten) er moderne makroøkonomi, kommer de igen senere, men det kan godt afsløres, at man ikke kom så meget videre, for det endte som regel med, at inflation knyttedes til ubalance på arbejdsmarkedet. Den intellektuelle gymnastik gik så i retning af at finpudse begrebet "fuld beskæftigelse" – at omdefinere semantikken, så at fuld beskæftigelse (eller, med et af disciplinens gode udtryk, *naturlig beskæftigelse*) blev til det niveau af beskæftigelse, som var forenelig med prisstabilitet. Uheldigvis fik denne teori ikke helt den succes, den kunne håbe, for efterhånden har det vist sig, at der kun er svag sammenhæng mellem beskæftigelse og inflation.

Selvom man således ikke kom men en helt overbevisende forklaring på inflation, fik man ramponeret den pæne Keynes'ske teoribygning. Den kom iøvrigt også i miskredit af ikke at kunne bruges, da der igen dukkede betydelig arbejdsløshed på i 70erne. Dens styrke, koncentrationen på, hvad der skete i det korte tidsrum, kunne blive en svaghed, nemlig manglen på forklaring af det lidt længere sigt. Inflation var et sådant langsigtetsfænomen, der smuttede fra forståelsen. Men der var også andet, der pillede ved hele den samfundsforståelse, som

Keynes havde lagt op til. Hvad sker der med en offentlig indgriben i økonomien, når vi tager med, at borgerne forventer denne indgriben? Dybest set ikke ret meget, for så har alle jo taget forskud på politikken, og når den endelig kommer, er der ingen, der ændrer beslutninger. Men så bliver den jo virkningsløs, selv på det helt korte sigt, hvor Keynes-modellen egentlig skulle have sin styrke!

Det er overvejelser af denne type, der ligger bag 1980ernes opgør med den Keynes'ske teori. Bag de noget uigennemskuelige navne for alternative teoriretninger (rationelle forventninger, monetarisme) ligger, at man er optaget af at forstå betydningen af borgernes forventninger om den økonomiske politik. Den Keynes'ske opskrift på at øge aktiviteten var at sætte offentlige arbejder igang, så de nye *uventede* indtægter trækker endnu mere ny aktivitet med sig. Men kan man overhovedet gennemføre en økonomisk politik, så der opstår virkelig uventede indkomster? Eller skal staten snarere holde sig til helt faste erklærede politikker over flere år? Her har man måske endda noget af grunden til, at der var så lidt af lærebøgenes forskrifter på at mindske arbejdsløsheden, der faktisk kom til at virke.

Med inddragelsen af folks forventninger er teorien ihvertfald ikke blevet simplere, og de sidste årtier har da også givet meget få svar på de mange nye spørgsmål. Vi har tabt en autoritet, Keynes, uden at have fået en anden.

8. Økonomi idag

Som man kan se af det foregående, har udviklingen i den økonomiske videnskab været temmelig kringlet. Hvert fremskridt er sket ved at støpre dele af den etablerede viden krakelere. Der er også været betydelige forskydninger i, hvad man syntes, at den økonomiske videnskab skulle bruges til. Derfor er et øjebliksbillede af faget (national-)økonomi⁵ heller ikke været præget af klarhed og overblik i tankebygningen, men består af nogle bidder hist og her, forhåbentlig nogenlunde velbegrundede, men ofte med manglende indbyrdes forbindelse.

Den mest solide viden har man om markedets funktion og prisdannelsen, vel at mærke under meget simple konkurrenceforhold, desværre så simple, at de ikke passer helt godt med virkelighedens verden. Ikke desto mindre er teoriens idealverden væsentlig som et mål for velfungerende markeder. I kapitlerne 2 og 3 ser vi på dette idealbillede med hvad dertil hører. Kapitel 4 tager sig så af forsøgene på at forklare, hvad der sker på så idealiserede markeder. Dette område er uoverskueligt og for tiden under hastig udvikling; det er et af modeemnerne i den økonomiske forskning.

I kapitel 5 ser vi på en type af markeder, som lidt kunstigt har været holdt ude af diskussionen indtil da, nemlig markeder for varer, der selv bruges i produktionen. Blandt sådanne er arbejdskraft af forskellig art, og kapitlet kommer ind på forskellige forklaringer af arbejdsmarkedets funktion.

Kapitel 6 beskæftiger sig med *den offentlige sektor*. Hovedparten af stoffet er af ret gammel dato, men det har været delvist overset indtil for nylig og er det stadigvæk, hvilket er en

⁵Betegnelsen *nationaløkonomi* er et tvivlsomt levn fra det 19. århundrede, hvor man i Danmark hentede sin inspiration sydfra; tyskerne er selv forlængst holdt op med at bruge forstavelsen "national-" og taler som alle andre bare om "økonomi"

skam, for selvom negligeren af økonomiske sammenhænge har mindre drastiske konsekvenser end negligeren af Ohms lov, så kan uvidenhed om basal økonomi føre til betydelige tab for samfundet.

De er tradition for at dele al økonomi ind i mikroøkonomi, der handler om det enkelte individs eller den enkelte virksomheds økonomi, og makroøkonomi, der tager sig af hele samfundets problemer. Kapitlerne 2–6 har således overvejende handlet om mikroøkonomi, og resten af bogen vil diskutere makroøkonomi. Skillelinien mellem mikro- og makroøkonomi er dog ved at gå i opløsning. Ikke blot handler store dele af mikroøkonomien, f.eks. velfærdsteorien, helt oplagt om hele samfundet, men også makroteorien er med den øgede interesse for individuelle individers forventninger kommet til at se ud som mikroteori.

Kapitel 7 og 8 handler om konjunktur og beskæftigelse, fra Keynes-modellen til de rationelle forventninger, og der rundes af i kapitel 9 med et emne, som der har været sagt meget lidt eller ingenting om i det foregående, nemlig international handel og valutaproblemer. Det er ellers et emne, som er vigtigt nok, ikke mindst for små lande. Vi ser på både lidt ældre og lidt nyere teori om handel over landegrænserne og den samordning af landenes økonomi, som denne handel fører med sig.

9. Opgaver

1. Opstil et kredsløbsdiagram i stil med fysiokraternes, men for en moderne økonomi med 3 sektorer, nemlig (1) forbrugere, (2) virksomheder og (3) den offentlige sektor. Diskutér, hvilke varestrømme der går mellem sektorerne. Forsøg at sætte tal på disse for den danske økonomi.

2. En vigtig bestanddel af den klassiske økonomiske teori var læren om *jordrenten*: Når befolkningen forøges, må der for at skaffe føde nok inddrages stadig ringere jord til dyrkning. Det fører til større indtægter for de landmænd, der har gode jorde. Hvorfor? Hvordan kunne man eventuelt sørge for, at hele samfundet fik del i denne indtægtsstigning?

Kan man bruge det klassiske jordrenteargument i den aktuelle situation, hvor marginaljorde tages ud af drift og genetableres som natur, hvad der så skulle føre til, at ejerne af de gode landbrugsjorde skulle blive fattigere?

3. For nogle år siden brændte en japansk fabrik, som producerede RAM til computere, hvilet førte til en markant reduktion af den samlede produktionskapacitet i verden på dette område. Begivenheden gav anledning til betydelig nervøsitet og forventning om vanskeligheder på PC-markedet.

Forklar sammenhængen på grundlag af et udbuds- og efterspørgselsdiagram. Hvad ville der ske, hvis man på verdensplan var blevet enige om at fastsætte maximalpriser på RAM?

4. Antag, at det totale forbrug i et samfund består af en indkomstafhængig del og en del bestemt af, at der totalt spares 1/4 af hver indtjent krone. Indtegn det samlede forbrug som funktion af samlet indkomst.

Hvad sker der, hvis der sættes beskæftigelsesarbejder i gang for 1 mia.kr.? Får man samme virkning, hvis pensionerne øges med 1 mia.kr.?

5. En nyopfundet produktionsmetode, som er offentligt tilgængelig, fører til, at TV-apparater kan produceres med en trediedel af de hidtidige omkostninger. Denne nyhed er almindelig kendt, ligesom det også vides, at den nye produktionsmetode først kan tages i brug om et år.

Hvad bliver virkningen på prisen på TV-apparater *idag*? Illustrer argumentet i et udbuds- og efterspørgselsdiagram. Hvad fortæller dette om forventningernes rolle i prisdannelsen?

10. Litteratur

Selvom det er hensigten med denne bog at give en tilpas dækkende fremstilling af økonomisk teori, er det selvfølgelig en udmærket ide at supplere med anden læsning. Der findes et stort udvalg af amerikanske lærebøger, flere af dem klassikere, som har været brugt i generationer (som f.eks. Samuelson (1964), der var skrevet af en af tidens betydeligste økonomer). Parkin og King (1992) er et eksempel på en "europæisk" version af en amerikansk standardlærebog. For de senere års vedkommende har bestselleren på lærebogsområdet været Mankiw (2004). De meget solgte lærebøger kommer løbende i nye udgaver, hvor der er flyttet rundt på indholdet, således at forlagene kan reducere brugtbogshandelen.

Kapitlet har, som det nok er bemærket, overvejende handlet om *teorihistorie*, der er brugt til at give en fornemmelse af udviklingen og sammenhængen i den tankebygning, der er blevet til økonomisk teori. Det kan anbefales at supplere med anden læsning, ikke blot om teoriens historie, hvor den efterhånden klassiske tekst er Blaug (1968), men også om den økonomiske udvikling, som i høj grad har betinget fremkomsten af de forskellige ideer. Specielt for den nyere tids vedkommende er Cohen (1995) særdeles læseværdig.

Blaug, M. (1968), *Economic theory in retrospect*, Richard D.Irwin, Homewood, Illinois.

Cohen, D. (1995), *The misfortunes of prosperity: An introduction to modern political economy*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Mankiw, N.G. (2004), *Principles of economics* (3.ed.), Thomson South-Western, Australia.

Parkin, M. & D.King (1992), *Economics*, Addison-Wesley, Wokingham, England.

Samuelson, P.A. (1964), *Economics* (6th ed.), McGraw-Hill, New York.